

GEFAD / GUJGEF 32 (1): 157-170 (2012)

Türkiye’de Sosyoloji Dersi Öğretim Programlarının Amaç ve İçeriklerinin Toplumsal Değişmeye Paralel Olarak Değişimi

The Changes of the Goals and Content of Sociology Curriculums in Turkey in Parallel with Social Change

Beyhan ZABUN

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, bzabun@gazi.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada, başlangıçtan bugüne uygulanan sosyoloji dersi öğretim programlarının amaç ve içeriklerindeki değişim, ülkemizin son 85 yılda yaşadığı değişime paralel olarak incelenmiştir. Çalışmada, programların hazırlandığı, değiştirildiği, uygulandığı ve yürürlükten kaldırıldığı dönemlerin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değişimlerine paralel olarak ders programlarının da nasıl değiştiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretim programı, Sosyoloji öğretimi, Toplumsal değişme.

ABSTRACT

In this study, from beginning to today, the goals and the contents of sociology curriculums for secondary schools are analyzed in parallel with the social change in Turkey in last 85 years. In this study, the characteristics of the period when the curriculums were developed and applied are analyzed from the view point of social, cultural and economic periods.

Keywords: Curriculum, Teaching sociology, Social change.

GİRİŞ

Ülkemizde sosyoloji öğretiminin tarihi hemen hemen Cumhuriyet tarihi ile yaşıttır. Ziya Gökalp, 1910-11 yıllarında Selanik İttihat ve Terakki İdadisi’nde içtimaiyat dersleri vermiştir. Niyazi Berkes’e göre ise, sosyoloji öğretimine 1912’de İstanbul Üniversitesi’nde Sosyoloji kürsüsünün kurulmasıyla başlanmıştır.1924’te sosyolojinin

“İçtimaiyat” adıyla ve felsefenin yanı sıra liselerle, muallim mektepleri programına alındığı görülmektedir. Sosyolojinin ortaöğretime girmesinde Ziya Gökalp’ın önemli rolü vardır (Tan, 1987: 167-168).

1924’ten bugüne 9 farklı sosyoloji programı uygulanmıştır. Bu programların her biri amaç ve içerikleri bakımından birbirinden temel farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar bu çalışmanın ana problemi olan Türkiye’de toplumsal değişmeye paralel olarak değişen amaç ve içerikte belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Varış’a (1976: 159) göre bir eğitim programının hazırlanmasında eğitim felsefesi, toplumsal talep, kültür ve hedef kitlenin özellikleri öncelikli olarak dikkate alınmalıdır.

Öğretimde amaçlar ihtiyaçlara göre belirlenir. Sosyal bilimlerle ilgili bir program doğal olarak kendi toplumunun ve kültürünün isteklerini, ihtiyaçlarını göz önüne almak zorundadır. Bu nedenle bir bireyin içinde yaşadığı toplumun özelliklerini bilmesi büyük önem taşır (Sözer, 1998: 42).

Varış ve Sözer’in şaret ettiği, “*bireyin içinde yaşadığı toplumun özelliklerini bilmesi*” amacına dönük olarak sosyoloji dersi çok önemli bir işleve sahiptir. Bu işleve yönelik olarak sosyoloji öğretim programlarının içerikleri toplumsal yapıyı, toplumsal değişme süreci içinde bütüncül olarak öğrencilere kavratılabilir özelliğine sahip olmalıdır (Varış, 1976: 159; Sözer, 1998: 42).

Türkiye’de sosyoloji programları, diğer ders programları ile aynı şekilde, eğitim sisteminde köklü değişikliklere gidilen belirli tarihi, siyasi dönüm noktalarında değiştirilmiştir. Başlangıçtan bugüne programların değişim tarihleri dünyadaki bazı değişimler ve ülkemizdeki siyasi hareketler, iktidar değişiklikleri ve ihtilaller gibi olağanüstü dönemlerde olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın başlığında ifade edilen “toplumsal değişmeye paralel” ifadesi doğal dinamik bir değişim sürecini ifade etmemektedir.

Bu çerçevede yıllara göre değişim süreci içinde programların amaç ve içerikleri şu şekilde incelenebilir:

Programların Amaç ve İçeriklerindeki Değişim

1924 Programı

İlk programın amacı: “Öğrencilerin sosyal problemler üzerine düşünmesini ve evrim hakkında fikir edinmelerini sağlamak, hukuki ve ekonomik sorunların birbirleri ile ilişkilerinin gösterilmesi ve toplumun gelişmesi ile birlikte bunların nasıl değişeceği hakkında bilgi vermek” şeklinde ifade edilmiştir. Amaçta geçen “*evrim hakkında fikir*” ifadesi Cumhuriyet’in kuruluşu ile vurgulanmak istenen toplumsal değişme ve gelişmeye işaret etmektedir.

1924 programı bir konular listesi şeklindedir. Bu bakımdan içerik ders kitaplarında somutlaşmıştır. 1931 yılında Mehmet İzzet tarafından yazılan “Liseler İçin İçtimaiyat” kitabında içerik şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Ekonomik değişikliklerin kurumlara ve kurallara etkisi ana başlığında hukukta değişiklik alt başlığında Cumhuriyet’in ilanından sonra Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve Ticaret Kanunu’nda yapılan değişikliklere değinilmiştir. Programda ve ders kitabında çok kapsamlı olarak ele alından genel anlamda aile kurumu “Türklerde Aile” başlığı altında Mehmet İzzet’in kitabında yer almıştır. İslam’da aile ve geleneksel aile yapısı, muasır aile yapısının karşılaştırıldığı tarihsel perspektif muhtevada önemli bir yer tutmaktadır. Programda Medeni Kanun’un kadına tanıdığı haklar ve kadının statüsüne özel vurgu yapılmaktadır. Bu noktada da tarihsel süreçteki karşılaştırma ve toplumsal değişmeye vurgu dikkat çekmektedir. Atatürk ilke ve inkılapları henüz hazır olmadığı için 1924 programında yer almamaktadır (Maarif Vekaleti, 1924) .

1935 Programı

1935 programı, 1924 programı üzerinde yapılan değişikliklerle yenilenen bir içeriğe sahiptir. 1935 programı da 1924 programı gibi program geliştirme teknik unsurlarına uygun bir program değildir. Program, fert ve cemiyet, iktisadi içtimaiyat, iş bölümü, aile içtimaiyatı, muasır aile, siyasi ve hukuki içtimaiyat, millet, devlet, hükümet, ceza, din, bilim, sanat ana başlıklarından oluşmaktadır (Lise Müfredat Programı, 1935).

Necmettin Sadak tarafından 1937 yılında yeni program doğrultusunda yazılan Sosyoloji kitabında bu muhteva: “Milletin Tekâmülü”, Türklerde Siyasi Örgütlenme”, “Türk İlleri”, “Hakanlık”, “İlhanlık”, “İmparatorluk” başlıkları altında Türklerde devlet yapısı ve örgütlenmesi, tarihsel çerçevede ayrıntılı olarak ele alınmıştır. “Milleti Yapan Unsurlar” konusunda Türkiye’de milliyet fikrinin doğuşu ve Türk inkılâbının milliyetçilik prensibi alt başlığında konu tarihsel olarak çok yönlü ortaya konmuştur. Milleti oluşturan sosyolojik unsurlar konu içerisinde tarihsel ve güncel örneklerle somutlaştırılmıştır. Sadak, tarafından program doğrultusunda hazırlanan içerikte Türklerin millet, siyasal örgütlenme ve devlet bakımından nasıl bir değişim geçirdiğine yapılan özel vurgu dikkat çekmektedir.

Türk devriminde halkçılık başlığında Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk toplum yapısı ayrıntılı olarak ele alınmış, iki dönemin sosyo-ekonomik tarihsel karşılaştırması sonucunda farklar ortaya konmuştur. “Devletçilik nedir? Devletin Vazifeleri: Sosyal Yardım, Fikir ve Sanat Hayatı” başlığında Osmanlı’dan Cumhuriyet’e eğitim, sağlık, bilim ve sanat gibi konularda karşılaştırmalar yapılmış ve somut örnekler verilmiştir. Bu bölümdeki karşılaştırmalarda Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişteki toplumsal değişmeye verilen önem belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Programda Türklerde aile, kadınının sosyal statüsü, hukuk sistemindeki yeniliklerle ortaya çıkan değişimler 1924 programı ile benzer bir içeriğe sahipken Sadak, bu konulara kitabında özel yer vermiş, konu “Eski Türklerde Aile”, “Osmanlı’da Aile” ve “İnkılâp Türkiye’sinde Aile” başlıkları altında ayrıntılı olarak örneklerle ortaya konmuştur. Ayrıca Osmanlı’da ve Cumhuriyet döneminde hukuk sistemindeki değişim karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Sadak, 1937).

1935 programında ağırlıklı olarak tarihsel bir içerikle, ulus-devletin inşasına dönük, Türklerin millet oluşu, Osmanlı öncesi Türk devlet örgütlenmeleri, milliyetçilik, Türk milliyetçiliği konuları karşımıza çıkmaktadır.

1938 Programı

1938 programının amaçları: “Gençleri sosyal vakalar üzerine düşündürmeye ve bunlar arasındaki ilgileri araştırmaya alıştırmak ve Türk devriminin amaç bildiği ideallerin fikri temellerini kavrayacak hale getirmek ve böylece Türk sosyetesinin gelişmesine yarayacak işler yapacak yurttaşlar yetiştirmek” şeklinde belirtilmiştir (Lise Programı, 1938).

Muhtevaya dönük olarak öğretmenin neler yapması gerektiği programda şu şekilde belirtilmiştir:

1. Sendikal hareketlerin bazı ülkelerde sınıf mücadelelerine nasıl dönüştüğünün ve bunların sonucunda ihtilaller ve anarşinin nasıl ortaya çıktığının zararlarının anlatılması CHP programının 5. maddesine atıfla belirtilmiştir.
2. Kooperatifçilikten bahsedilirken Cumhuriyet hükümetinin zirai kooperatifçiliğe verdiği önem vurgulanacaktır.
3. Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük sanayi devrine girmesine engel olan sebepler üzerinde durulacaktır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde ekonomi kurumu ile ilgili amaçlar:

“Ulaşım konusu anlatılırken demir yolu ve deniz yolu ulaşımındaki gelişmeler ele alınacaktır. Tekelden bahsedilirken milli devletin tekel koymasındaki sebepler, milli paranın yararları, Osmanlı dönemindeki bankaların milli olmayan amaçları ve milli bankaların Cumhuriyet devrindeki gelişimleri ve Türk Cumhuriyeti'nin devletçiliğinin anlatılması” şeklinde belirtilmiştir.

Programda aile kurumu ve kadının sosyal statüsü ile ilgili muhteva dikkat çekicidir. 10. maddede “Türkiye’de aile bahsi okutulurken öğretmen medeni kanunun aile hukukunda yaptığı devrim üzerinde çok durmalı ve eski fıkıh esasları ile arasındaki fark belirtilmelidir” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca kadınlara tanınan hukuki hakların önemine değinilmesi gerektiği 11. maddede vurgulanmıştır.

Toplumsal bütünleşmenin dil, kültür ve ülkü birliğine dayandığının ayrıntılı olarak anlatılması gerektiği 12. maddede ele alınmıştır. Demokrasiyi doğuran sebeplere, Türk devrimini doğuran nedenlere ve Cumhuriyetin genel özelliklerine önemle değinilmesi gerektiği 14-15. maddelerde vurgulanmıştır.

17. maddede din konusunun çok farklı açılardan nasıl ele alınabileceğinin anlatılmasının ardından, milli devletin laik olmasını doğuran nedenlerin anlatılması gerektiği vurgulanmıştır.

Programda Atatürk ilkeleri ilgili olarak Türk milliyeti fikrinin gelişimi ve Atatürk inkılâbının milliyetçilik ilkesi, devletçilik ilkesi, milli egemenlik ve cumhuriyet ilkesi ve laiklik ilkesine yer verilmiştir. Programda son olarak, olayların tarihsel akışları içerisinde geçmişle bugünü kıyaslayacak şekilde anlatılması gerektiği önemle belirtilmiştir.

1938 programının amaç ve içeriğindeki değişimin ana ekseninin ekonomi olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik şartlar, 1929 dünya ekonomik krizi vb. diğer unsular birlikte değerlendirildiğinde siyasal anlamda sendikacılık zararlı görülürken, ekonomik dayanışma örgütü olarak kooperatifçilik teşvik edilmektedir. Aynı şekilde bütün konu başlıklarında Osmanlı ve Cumhuriyet karşılaştırmasının yapıldığı dikkat çekmektedir.

1952 Programı

Çok partili siyasal dönemde hazırlanan ilk program olarak 1952 programı “Cemiyet Olayları” ve “İlerlemiş Cemiyetler” olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Bu ana başlıkların altında, program geliştirmenin esas unsurları dışında, konu başlıkları ve temel kavramlara yer verilmiştir. Bu bakımdan 1952 programı 1938 programından teknik bakımdan daha yetersizdir denilebilir. Sosyoloji tarihi niteliğindeki birinci bölümden sonra, “İlerlemiş Cemiyetler” başlığında millet, devlet, din, aile, ekonomi kurumu çerçevesinde üretim, tüketim, işbölümü, Sosyal Yaptırım konusunda ahlak ve son olarak kültür ve uygarlık konuları yer almaktadır. Programın 1938 programından teknik bakımdan daha yetersiz olması çok partili hayata geçiş sürecinde

acele ile hazırlanmış olmasından kaynaklanabilir çünkü programda konu başlıkları ve kavramlar dışında amaç ve içerik yer almamaktadır(MEB, 1952:11).

1957 Programı

Program geliştirme şekil ve teknik unsurları bakımından çok yetersiz olan 1952 programının şekil ve içeriğinin geliştirildiği, çok partili siyasal dönemde hazırlanan ikinci program olan 1957 programı “Sosyal Gerçeklik”, “Sosyolojinin Bölümleri”, “Sitelere Kadar Cemiyetler”, “İlerlemiş Cemiyetler” ana başlıklarından oluşmaktadır. “İlerlemiş Cemiyetler” başlığı altında “Millet Gerçeği ve Oluşumu” alt başlığında Türkiye’de millet anlayışının evrimi ve milliyetçilik ilkesi konusu ele alınmıştır. “Din Hayatı” konusunda laiklik ilkesinin açıklanması ve diğer sosyal kurumlara etkisinin anlatılması gerektiği belirtilmiştir. Ailenin yapısı konusunda Türk kadınlığının sosyal durumundaki gelişmelerden bahsedilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Lise Programı, 1957).

Program doğrultusunda Ekrem Altay tarafından yazılan ders kitabının bu amaçlar doğrultusundaki muhtevası, milleti yapan etkenler, tarihi, dini, ekonomik, kültürel unsurlar başlıkları altında ele alınmış ve Türk toplumu açısından tarihsel ve güncel örneklerle somut olarak ortaya konmuştur. Türkiye’de millet anlayışının evrimi ve milliyetçilik ilkesi konusunun ayrıntılı olarak işlenişi dikkat çekmektedir. Laiklik ve laikliğin hukuk, ahlak, bilim, sanat ve ekonomiye etkisi ayrı başlıklar olarak ele alınmıştır. “Türk kadınının sosyal durumunda değişme” başlığında İslamiyet’ten önce Türk kadını, Osmanlı döneminde Türk kadını ve Cumhuriyet döneminde Türk kadını alt başlıkları ile konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Ekonomi konusu program muhtevası doğrultusundaki bütün konu ve kavramları ile Türkiye örneğinde ortaya konmuştur (Altay, 1982).

1976 Programı

1976 programının amaçları “Sosyal olayları tanımak bunlar arasındaki ilişkileri araştırmak”, “Sosyal yapının unsurlarının ve sosyal ilişkilerin içeriğinin kavramaları için gerekli imkanı sağlamak ve Türk milletinin sosyal kültürel mirasını kavramalarına

imkan ve zemin hazırlamak” olarak belirtilmiştir. Bu doğrultuda öğretmenlerin “sosyal hayattaki grupları, bunların kültürlerini ve örgütlenme biçimlerini, niteliklerini, etkilerini, kurumların örgütlenmesini, işleyiş ve gelişmelerinin karşılaştırmalı olarak somut örneklerle ortaya koymaları gerektiği” belirtilmiştir (Lise Programı, 1976).

Milli birlik ve beraberliğin dil, kültür ve ideal birliği ile sıkı ilişkisine zaman zaman değinme fırsatlarının aranması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Sosyal olayların yorumlanmasında Türkiye’nin sosyal gerçeklerine öncelik tanınması bununla beraber genelleştirici açıklamalardan kaçınılması, fikirlerin açıklanmasına izin verilmesi ancak bunun dersin amacının dışına çıkmaması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Programda toplumsal değişme müstakil bir ünite olarak oluşturulmuş ve tekâmül, basit değişmeler, sosyal düzene yönelme, istikamet takip etme, ilerleme, mükemmele erişme, sosyal değişmeye etki eden faktörler ana başlıklarında oluşmuştur.

1976 programının en dikkat çekici yönü yukarıda belirtilen uyarılar ve konu başlıklarıdır. Programın hazırlandığı dönemin siyasal-sosyal şartları dikkate alındığında toplumsal-siyasal çatışmaların ders içeriğinden uzak tutulması, milli birlik, dil, kültür, ülkü birliğine vurgu yapılması ve sosyal olgular yorumlanırken Türkiye şartlarının dikkate alınması gerektiğinin belirtilmesidir. Programda ilginç bir çelişki olarak Türk toplum yapısı ile ilgili herhangi bir konuya ve Atatürk ilke ve inkılâplarına da yer verilmemiştir. 1976 programı iki yıl yürürlükte kalmış, sonrasında kaldırılmıştır.

1987 Programı

1987 programı bütün unsurları ile program geliştirme tekniğine uygun hazırlanmış ilk programdır. Programının amaçları, cemiyetin bütünlüğü hakkında çok sebepli yaklaşımla objektif bir görüş sağlamak, sosyal hayatı istikrar ve değişen yönlerden kavramak, sosyal ilişkilerde ortak değerler etrafında toplanarak uyumun sağlanmasının önemini belirtmesi, Türk milletinin sosyal ve kültürel mirasını kavramalarına imkan ve zemin hazırlamak, dünyadaki diğer toplumları tanımak şeklinde özetlenebilir (Lise Programı, 1987: 55-57).

1987 programı genel sosyoloji ve metodoloji konuları ile temel kavramların ele alındığı “Sosyolojinin Alanı ve Metotları” ve Türkiye’nin toplumsal yapısının da konu edildiği, “Sosyal Yapı” ana başlıklarından oluşmaktadır. Genel sosyoloji, giriş, temel kavramlar konularının dışında, programdaki millet başlığı altında milleti meydana getiren unsurlar, Atatürkçü düşüncede millet anlayışı, Atatürkçü düşüncede millet ve yurt sevgisi, milliyetçilik, Atatürkçü düşünce sisteminde milliyetçilik, Atatürkçü düşüncede sosyal ve kültürel milli güç, milli ahlaka uygun hareket ve milli birlik konuları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Aile-akrabalık konusunda Türklerde aile ve Atatürkçü düşüncede kadının Türk toplumundaki yeri ve hakları konuları ele alınmıştır. Din konusunda din ve sosyal düzen, din ve laiklik, laikliğin genel esasları ve temel amaçları, Atatürkçü düşüncede laiklik din ve vicdan hürriyeti konularına vurgu yapılmıştır. Ekonomi kurumunun son konusu Türklerde ekonomik düzen ve Atatürk’ün görüşleri olarak belirlenmiştir (Lise Programı,1987).

Programda siyaset kurumu başlığı altında “Türklerde Yönetim Şekilleri”, “Atatürkçü Düşüncede İnsanın Yeri”, “Atatürkçü Düşünce Sistemi” ve “Atatürkçü Düşünce Sisteminin Diğer Düşünce Sistemleri İle Karşılaştırılması”, “Türk Kültürünün Genel Nitelikleri” ayrıntılı konular olarak işlenmiştir. (Lise Programı, 1987).

“Sosyal Gelişme” ünitesinin son konusu “Atatürkçü Düşüncede Dayanışmanın Toplum Hayatındaki Önemi”dir. “Sosyal Çözüm ve Sebepleri” konusu ise “ İşbölümü, Teşkilatlanma ve Demokratik Kurumlaşma Yetersizliği” ve “Milli Birlik Bilincinin Zayıflaması” alt başlıklarında ele alınmıştır. “Türkiye’de Sosyal Gelişme” konusu “Cumhuriyet Öncesi” ve “Cumhuriyet Dönemi” olmak üzere iki dönemde incelenmiştir (Lise Programı,1987).

1987 programı 1985 tarihinde geliştirilmiştir. Programın 1980’den sonra geliştirildiği dönem, içerikteki büyük değişiklikler yorumlanırken dikkate alınmalıdır. Programın genel sosyoloji-metodoloji konuları dışındaki bütün konuları dönemin toplumsal siyasal özelliklerine paralel olarak değerlendirilmelidir. 1976 programında yer almayan Türkiye’nin toplumsal yapısı, sosyolojik olmayan tarihsel bir çerçevede de olsa 1987

programının bütün konularında yer almaktadır. Ayrıca Atatürkçülük konuları programın bütün ünite ve konularında ayrıntılı olarak işlenmiştir.

1995 Programı

1995 programı bütün unsurları(genel amaçlar, özel amaçlar, üniteler, ana başlıklar, alt başlıklar, hedef - davranışlar, temel kavramlar ve uygulama) ile program geliştirme tekniğine uygun hazırlanmış bir programdır. Program, sosyolojiye giriş, toplumsal yapı, kültür ve toplumsal kurumlar ve toplumsal değişme olmak üzere dört ana üniteden oluşmaktadır.

Programın genel amaçları, genel sosyoloji temel kavramlar ve metodoloji bilgisi, toplumsal sorunları kavrayabilme, kültürün çeşitli boyutlarını kavrayabilme, sosyal değişmeyi kavrayabilme, Türk toplum yapısını geçmişi ile ilişkisi içinde kavrayabilme, Cumhuriyet’in önemini ve temel niteliklerini kavrayabilme, toplumu, farklılıkları kuşatan bir birlik olarak demokrasi temelinde geliştirme şeklinde özetlenebilir. Programın bu genel amaçların somutlaştığı 43 özel amacı vardır.

1995 programı bütün ünite ve konuları ile yeni bir programdır. Program içeriğinin diğer programlara göre daha objektif, bilimsel olduğunu söylemek mümkündür. Genel sosyoloji-metodoloji temel kavramları, toplumsal yapı, kurumlar sosyolojisi(ekonomi-din, siyaset), kültür ve toplumsal değişme konuları sistematik olarak bilimsel bir içerikle ortaya konmuştur.

Programda müstakil olarak hazırlanan toplumsal değişme ünitesi, toplumsal değişmenin yapısı, değişimi etkileyen faktörler, değişme tipleri, toplumsal gelişme, toplumsal çözülme ve Tanzimat, Cumhuriyet, Atatürk ilke ve inkılâpları temelinde ele alınmıştır. Konu, değişme, gelişme, ilerleme, inkılâp, ihtilal, evrim, çatışma vb. kavramlar ekseninde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Programda Atatürk ilke ve inkılâplarına, millet, milliyetçilik, laiklik, kadının sosyal statüsü konularında değinilmiştir. Program bu yönü ile de 1987 programından temel farklar göstermektedir (Tebliğler Dergisi,1995:2444)

2010 Programı

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlan 2010 programı Türkiye'nin ve dünyanın yaşadığı genel toplumsal değişme sürecini bütün yönleri ile yansıtmaktadır. Program geliştirme yaklaşımı son iki programdan farklı olan 2010 programında doğrudan bir içerik olmadığından sadece kazanımlarda dikkat çeken unsurlar, dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmelere paralel bir görünüm ortaya koymaktadır. Bir önceki programın 1995 yılında yapıldığı ve 15 yıl uygulandığı dikkate alındığında aradan geçen zamanın programda temel değişikliklerin olmasını zorunlu kılmaktadır.

Programda toplumsal değişmeyi kavrama, programın genel amaçlarında üç madde ile ortaya konmuştur:

7. genel amaçta öğrencinin toplumsal yaşamı değiştiren ve dönüştüren şartları analiz edeceği,

8. genel amaçta küreselleşmenin farklı boyutlardaki etkilerini yorumlayacağı

9. genel amaçta ise toplumsal değişimin toplumu bütün boyutları ile etkilediğini, bireylerde çeşitli uyum sorunları yaratabildiğini, bunlara rağmen değişimin zorunlu ve gerekli olduğunu kavrayacağı belirtilmektedir.

Bu genel amaçların konu içeriğine farklı yansımaları da programda net olarak görülmektedir. Öncelikle programda bütün konu, kavram ve problemler değişim süreci içinde ele alınmıştır. Buradaki tarihsel perspektif toplumsal değişmeyi daha net ortaya koymaktadır. Toplumsal değişmeye etki eden faktörler eğitim, iletişim, bilişim teknolojilerinin gelişimi, kentleşme, küreselleşme, modernleşme vb. gibi süreçlerle açıklanarak ele alınmıştır. Programda dünyada ve ülkemizde son on yılda ortaya çıkan olgular, sorunlar, yeni kavramlar dikkat çekmektedir. Kültürler arası etkileşim, küreselleşme, toplumsal bütünleşme, insan hakları, toplumsal çatışma, çözülme, dışlama – dışlanma başlıkları daha önceki programlarda yer alamayan başlıklar olarak örnek verilebilir.

SONUÇ

Ülkemizde sosyoloji dersi öğretim programlarının amaç ve içerikleri, tarihsel-dönemsel şartlara göre toplumsal, ekonomik, siyasal değişikliklere, dünyada ve Türkiye’deki diğer gelişmelere bağlı olarak değişmiştir. Bu değişimin dönüm noktaları, Cumhuriyet’in kuruluşu ve ilk program, 1929 dünya ekonomik krizi, tek partili siyasal hayat, çok partili hayata geçiş, 1960-1980 arası toplumsal-siyasal çatışmalar, 12 Eylül 1980 ve 1990 sonrası toplumsal değişme ve 2000’li yıllarda hızlanan küreselleşme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

Program içeriklerinin belirlenmesinde temel bilimsel, eğitim bilimsel, evrensel ölçütler, milli, kültürel, manevi değerlerin yanı sıra program çalışmasının yapıldığı dönemin siyasal iktidarının ideolojisi, devletin genel yapısı, bürokrasi, uluslararası ilişkiler ve dönemsel – siyasal şartların belirleyici olduğu görülmektedir. Bu belirleyicilik ders programlarının içeriğine doğrudan yansımıştır. Bu durum belirli ölçüde eğitimin siyasal işlevi olarak vatandaş yetiştirme işlevi bakımından mazur görülebilir ancak bilimsel ve toplumsal gerçeklerden uzak bir içerik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Altay, E. (1982). *Sosyoloji*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Arslanoğlu, İ.(2001). Ortaöğretimde sosyoloji öğretimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2).
- Balcı, A. ve Yıldırım, A. (1998). Liselerde sosyoloji dersinin öğretimi üzerine bir çalışma. *Ç. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(17), 80-94.
- Beydoğan, H. Ö. (1988). *Lise sosyoloji müfredat programının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Mehmet, İ. (1931). *İçtimaiyat*. Lise Kitapları. İstanbul: Maarif Vekâleti.
- Ongun, C. S. (1943). *Felsefe ve sosyoloji*. İstanbul: İnkılâp.
- Sadak, N.(1937). *Sosyoloji*. İstanbul: Devlet.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilimler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tan, M. (1987). Ortaöğretim kurumlarında sosyoloji öğretimi. *Ortaöğretim kurumlarında sosyal bilimler öğretimi ve sorunları*, 167-191, Ankara: TED.

- Variş, F. (1976). *Eğitimde program geliştirme teori ve teknikleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- 1924 Lise Programı, İstanbul, Maarif Vekâleti.
- 1935 Lise Müfredat Programı, İstanbul:Devlet Matbaası.
- 1938 Lise Programı, İstanbul: Devlet Matbaası.
- 1957 Lise Programı, Ankara: Maarif Basımevi.
- 1976 Lise Programı, Ankara.
- 1987 Lise Programı, Ankara: M. E. B. Basımevi.
- 1995 Lise Sosyoloji Dersi Öğretim Programı, Tebliğler Dergisi, Ankara, s:2444.
- 2010 Lise Sosyoloji Dersi Öğretim Programı, www.ttkb.gov.tr

SUMMARY

In Turkey, sociology teaching began in 1911, in Salonika with Ziya Gökalp's teaching in Secondary School of Ittihat and Terakki. After foundation of Republic, sociology took place nearly in all secondary schools programs with different names and different course timeframe. This situation had different roles in different years. In our country, the goals and the contents of the curriculum changed in different periods depending on historical-periodic conditions, social, economic and political changes in Turkey and in the world. The most important turning points of these changes are the foundation of Republic, the Great Depression in 1929, one-party era, multi-party era, social and political conflicts between 1960-1980, September 12, 1980, social changes after 1990s, and the globalization period which accelerated in 2000s.

The goal of 1924' curriculum was to make students to think about social problems and social evolution and to understand the development of society related to social and legal problems. In this curriculum the goal which was declared "idea about evolution" is important in terms of the foundation of Republic. The content according to this goal is reforms in legal system and new structure of Turkish family.

In 1935's curriculum, there was a historical content about the construction of nation-state, the process of being a nation for Turks, state structures of Turkish states before the Ottoman Empire, nationalism, and Turkish nationalism. There is also an important

content about social changes after Republic reforms and the new form of Turkish family.

The most important factor is economy which determines the goals and content of 1938 curriculum. The economic conditions of Turkey and world, the Great Depression in 1929 and some other social events determined the content. For example, in this curriculum syndicalism was a socially and politically destructive action for society and cooperatives were useful for society. Similarly, there were comparisons between Turkish Republic and the Ottoman Empire in all titles.

The first curriculum which was developed in multi-party period consisted of two main parts: “Social Events” and “Modern Societies”. There were not goals and content in this curriculum. There were only titles for subjects.

1957’s curriculum consisted of main parts like “Social Reality”, “Sub-disciplines of Sociology”, “Primitive Societies”, “Modern Societies”. Under the title of “Modern Societies”, the construction of reality of nation, the evolution of Turkish nationalism, and nationalism were important subjects. Religion and secularism were important other subjects in this content.

In 1976’s curriculum, there were goals about Turkey’s social structure but there was not a content about this subject. Turkey’s social structure, which did not take place in 1976 program, took place in all units and titles of 1987’s curriculum in a historical but not a sociological perspective. There was an important content about Kemalism in all subjects.

In 1995 curriculum, there was an independent part for social change. Social factors which affected social change, types of social change, social development and social deviance were important subjects of the content.

In 2010’s curriculum, new social facts, problems and concepts which occurred in last ten years are coming out. The interaction between cultures, globalization, social integration, human rights, social conflict, and social exclusivity are new concepts which did not take place in other curriculums.